

KARADENİZ - BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ

KARADENİZ

BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ

Kış/Zima/Winter 2011 ■ Yıl/Год/Year 3 ■ Sayı/Число/Volume 9
ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК
AN INTERNATIONAL QUARTERLY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE
ISSN: 1308-6200 – <http://www.karadenizdergi.com>

Sahibi/ Хозяин/ Owner

Hayrettin İVGİN

Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti. Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar-ANKARA
(+90) 312 4259353 – kulturajans@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Erhan İVGİN

Editör/ Руководитель работы/ Editor

Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Genel Koordinatör/ Директор/ Director

Mustafa AÇA – mustafaaca@hotmail.com – 0505 3785167

Yayın Kurulu/ Редакция/ Editorial Board

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN ■ Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN ■ Prof. Dr. Mehmet AÇA ■ Prof. Dr. Ahmet BURAN ■ Prof. Dr. Bekir DENİZ ■ Prof. Dr. Mustafa ÜNAL ■ Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN
■ Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA ■ Doç. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ

Redaksiyon/ Редакция/ Redaction

Fatih ŞAYHAN ■ Fatma ÇOBAN

Yabancı Dil Danışmanları/ Советники по иностранным языкам/ Foreign Language Consultants

Dr. Bilşen İNCE ERDOĞAN ■ Natalya BUDNİK ■ Seyyap SULEYMANOV ■ Arif YILDIRIM
Kemal Gürcan ERTEKİN ■ Hasan ALTUNTAŞ

Yazışma Adresi/ Адрес издательства/ Correspondance Address

Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Ardahan/TÜRKİYE

Tel.: (+90) 454 2160975 Cep: 05323968883

e-mail: erdoganaltinkaynak@myynet.com – dergikaradeniz@gmail.com

Posta Çeki: 05732013

Baskı/ Типография/ Press

Taha Kirtasiye

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No: 64/A Maltepe / ANKARA

Bu dergi Index Copernicus ve CEEOL tarafından indekslenmektedir.

This journal is indexed by Index Copernicus and CEEOL.

**SİLİFKE HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARINDA ÇARŞAMBA
GÜNÜNÜN YERİ VE ÖNEMİ**

*THE IMPORTANCE OF WEDNESDAY IN FOLK BELIEFS AND PRACTISES OF
SİLİFKE*

*В НАРОДНОЙ ВЕРЕ СИЛИФКЕ И В ПРИМЕНЕНИИ ЗНАЧЕНИЕ И МЕСТО
ДНЯ СРЕДЫ*

Turgay KABAK*

ÖZET

İnanış ve uygulamalar halkın günlük hayatının her kesiminde etkili olan ve insanların hayatlarına yön veren kültürel öğelerdir. Kökenleri ilk çağlara kadar uzanan inanışlar, insanların yaşamlarını etkiler ve onlara yön verir. Her kültür, yeni bir kültür halkasına girdiğinde eskisine ait birikimleri birden bire silip atamaz. Bazılarını girdikleri yeni kültürün kalıbına, rengine sokar ve onun gereğiymiş gibi yaşatmaya devam eder. Bu nedenle bugünkü adet ve inanmaların birçoğunda eski Türk kültürüne ait izler ve kalıntılar bulunmaktadır. Biz de bu çalışmamızda Silifke yöresine ait inançlarda ve uygulamalarda *Çarşamba* gününün önemini ortaya koyup eski Türk inanışlarıyla olan bağını göstermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Çarşamba, İnanışlar, Eski Türk İnanışları, Halk Kültürü

ABSTRACT

Beliefs and practises are effective in every part of people's daily lives and the lives of the people shaling the cultural items. The origins dating back to the firs ages beliefs affect people's lives and gives them direction. Every culture, when the old, ring in a new culture of savings doesn't assign to delete all of a sudden. Enter into some new pattern of culture and its gotta admit, such as color continues to lives. For this reason, and believes many of today's monitors and the remains of ancient turkish cultures. We also belong to these events to the Silifke region doemonstrates the importance of beliefs and practices put in Wednesday's will try to show the bond of a former Turkish beliefs.

Key Words: Wedenesday, Beliefs, Old Turkish Beliefs, Folk Culture

* Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi-Nevşehir / TÜRKİYE

РЕЗЮМЕ

Вера и применения это культурные элементы которые влиятельны в каждой зоне ежедневной жизни народа и дают направление человеческой жизни. Вера корни которой тянутся до первых веков, воздействует на жизнь людей и дает им направление. Каждая культура не может сразу стереть накопление принадлежащие к старой культуре, когда входит в кольцо новой культуры. Некоторых вводят в форму, цвет новой культуры в которую вошли и подобно необходимости продолжают его существование. По причине этого во многих сегодняшних обычаях и верованиях находятся следы и остатки принадлежащие старой Турецкой культуре. В этой работе мы показав важность верований и применений принадлежащих к окружности Силифке и связанных с днем Среды, также постараемся показать связь со старыми Турецкими верованиями.

Ключевые Слова: Среда, Верования, Старые Турецкие Верования, Народная Культура

Giriş

12 Nayvanlı Türk Takviminde “Yugkünü (Pazar), Yugbaşkünü (Pazartesi), Ortakünü (Salı), Kankünü (Çarşamba), Kiçenkünü (Perşembe), Aynekünü (Cuma), Şabat Künü (Cumartesi)” (Altınkaynak, 2006: 50) olarak adlandırılan günlerden “Kankünü” günümüzde Farsça bir kelime olan *çarşamba* kelimesiyle karşılanmaktadır. Mersin ve yöresinde yaşayan Yörükler bugüne “yırtık”(Yalkın, 1977: 59) da derler.

Silifke halkının *çarşamba* günü yaptığı uygulamalara geçmeden önce, Türk kültürünün yaşatıldığı diğer coğrafyalarda ve Anadolu'nun değişik bölgelerinde bugün yapılan uygulamalar var mı, varsa kaynağını nereden alıyor sorularına cevap aramak bizce daha doğru olacaktır. Bu bağlamda çalışmamızda önce Türk dünyası, daha sonra Anadolu coğrafyası ve en son araştırma sahamız olan Silifke yöresinde *çarşamba* günü yapılan uygulamalardan örnekler vererek bunların eski Türk inançları ile olan bağlantılarını ortaya koymaya çalışacağız.

Türk halk inanışlarında ve uygulamalarında günlerin, sayıların, bazı renklerin ve bitkilerin özel bir anlamı vardır. Çarşamba günü de bu özel anlama sahip olan günlerden birisidir. Bu açıdan Azerbaycan bölgesi çarşamba günü ile ilgili uygulama ve inanışların canlı olarak varlığını sürdürdüğü bölgelerden birisidir. Azerbaycan'da “Nevruzdan önceki dört çarşamba kutsal sayılmaktadır. Bu çarşambalara “İlahır Çarşambaları / Yılın Son Çarşambaları” denilmektedir. İlk çarşamba, “Su Çarşambası”, ikincisi “Od Çarşambası”, üçüncüsü “Yel Çarşambası”, dördüncüsü “Toprak Çarşambası / Ahır Çarşamba / Son Çarşamba”dır.” (Şenel, 2007: 10)

Azerbaycan'da yaşayan “Hemşerilerde de *çarşambalar*; Hava Çerşembesi, Su Çerşembesi, Od Çerşembesi ve Toprak Çerşembesi olarak bilinir.” (Kalafat, 2008: 72)

“Kuzey Azerbaycan'da Nevruz 20–21 ve 22 Mart'ta yapılır. Halk Nevruz'a kırk gün kala hazırlıklara başlar. İlk çarşambaya kadar büyük temizlik yapılır. Sayacılar uygulamalarını başlatırlar. İkinci çarşamba'ya kadar zirai hazırlıklar tamamlanır. Arpa kuyuları açılır, erzakı bitenlere yardım edilir. Üçüncü çarşamba / Su Çarşamba'sında özel drama şenlikleri sergilenir. Ahır Çarşamba / Son Çarşamba'da uygulamalar doruğa çıkar.” (Kalafat, 2008: 382).

Türk kültürünün varlığını sürdürdüğü bölgelerden birisi olan İran'da da çarşamba günü ile ilgili uygulamalar mevcuttur. "İran'ın Karapapah Türklerinde dört çarşamba'dan birincisi 'Yalancı Çarşamba, ikincisi Doğrucu Çarşamba, üçüncüsü Kara Çarşamba, dördüncüsü Pay / Hediye Çarşamba' olarak bilinmektedir. Birinci çarşambada gençler tepede ateş yakarlar, silahla havaya ateş ederler ve buna 'Çile Kovmaca' denir. İkinci çarşamba yok sayılır, atlanır. Üçüncü çarşambada başsağılığına gidilir, mezarlıklarda hayırlar işlenir, yaşlı aileler ziyaret edilir, onlarla birlikte mezar ziyaretleri yapılır. Dördüncü çarşambada hediyeler verilir. Baca-baca, Şal sallama, Nava, Akarsuya gitme merasimleri yapılır." (Kalafat, 2007: 62). "Karapapah Türklerindeki 'Çile kovma, anne ve bebekler için yapılan kırk çıkarma, kırk uçurma, kırklama' inançlarından tamamen bağımsız değildir." (Kalafat, 2009: 2).

Yine Azerbaycan coğrafyasında yaşayan "Talişler'de erkekler mezar ziyaretini cuma ve çarşamba günlerinde yaparlar." (Kalafat, 2008: 179). Irak'ın Türkmen bölgesinde, Kerkük ve çevresinde çarşamba günü yağmur yağarsa bütün hafta yağmur yağacağına inanılır." (Kalafat, 2008: 372). "Moğollarda cenaze defni pazartesi, çarşamba ve cuma günleri yapılır." (Kalafat, 2008: 333). Azerbaycan Türklerinde kısmet tahmin etme, evlilik yaşını belirleme fallarının hemen hemen hepsi "Ahır Çarşambada" açılır. Bu gece yenen elmanın soyulan kabukları yastığın altına konularak muhtemel nişanlının rüyada görüleceğine inanılır." (Kalafat, 2008: 269). Rızıkların "Ahır Çarşamba"da dağıtıldığı inancı Azerbaycan'da olduğu gibi Doğu Anadolu Bölgesi'nde de vardır." (Kalafat, 2008: 279).

Azerbaycan, İran ve Irak bölgelerindeki uygulamalara benzer uygulamaları Anadolu'nun birçok yerinde görmekteyiz. Mesela, "Van- Erciş'te Mart ayının ilk çarşambası, "Kara Çarşamba" olarak bilinir. Bugün daha ziyade kadınların bir arada toplu yemek yeme günü olarak bilinir. Yılın bolluk içinde geçmesi yemek hazırlığının ve yenilmesinin çok oluşu ile izah edilir. Kars'ta baca baca gezme daha yoğun görülür. Gezen çocuklara meyve türü ikramlarda bulunulur. Tunceli'de Kara Çarşamba'da erkekler alınlarına kömür karası sürerek akarsulara girip bu karartıları temizlerler. Sulara karşı dua ve niyazda bulunurlar. Adana yöresinde "Çarşamba günü çamaşır yıkanmaması gerektiğine inanılır."(Akyol, 2006: 29).

Araştırmacı Ergün Veren'in elde ettiği ve 17. yy'ın ilk çeyreğinden kalma olduğunu belirttiği, yazarı belli olmayan bir belgede de *çarşamba* günü ile ilgili inanmalara değinilmiştir. İstanbul Süleymaniye Kitaplığında bir mecmua içinde yer alan belgeye (Veren, 2010: 2) göre *çarşamba* günü ile ilgili:

1. Fast ve hacamat günüdür
2. Tırnak kesmek naks-ı ömr ve mucib-i gamdur
3. Kaftan kesmek hayr değildir. Ol kaftanun serikına ve harikına sebebdür
4. Bugün hamama girmek eyüdüdür. Mal cem ede ve düşman ana zafer bulmaya (136.b) inançlarının olduğu belirtilmektedir.

Anadolu'da " Kabir üstü inanç ve uygulamaları "Ahır Çarşamba"dan evvelki son salıda yapılır. Kars, bilhassa Tuzluca yöresindeki bu uygulamaya 'Ölü Bayramı' denir." (Kalafat, 2009: 6). Bugün de kabir ziyaretleri yapıp mezarlara yiyecek içecekler bırakılıyor. Aynı uygulamayı Silifke'de *çarşamba* günü yapılan kabir ziyaretlerinde de görmek mümkündür. Bu uygulamaların temelini atalar kültürüne dayandırabiliriz; çünkü atalar kültürü sadece atalara saygı göstermek olarak izah edilemez. "Atalar kültürü, daha ziyade canın bedenden ayrılışı ile her şeyin bitmediği, ölümden sonra da bir hayatın varlığı, ölenler ile bilhassa öldüğü varsayılanlar ile yaşayanların ilişkilerinin devam ettiği inancının da bir tezahürüdür." (Kalafat, 2009: 6). Mezarların üzerine yiyecek konulurken düşünülen bunu

yiyecek çocukların ve kuşlar gibi hayvanların hayır duasını almaktır; ancak "Bu uygulama sadece ve tamamen İslami hayır işleme ile de izah edilemez. Bu uygulamanın eski Türk inançlarındaki su saçısı, toprak saçısı, orman saçısı gibi saç türlerinden bir saç olduğu da söylenebilir." (Kalafat, 2009: 6). Silifke yöresinde de halk çarşamba günü yaptığı "Türbe ve delik taş ziyaretlerinde mezara veya delik taşın başına yiyecekler bırakıp dua etmektedir."(KK3). Bu durum bir tür saç işlemi olarak nitelendirilebilir. "Türk kültüründe en yaygın inanışlardan birisi olan atalar kültü, ataerkil aile yapısına dayanmaktadır. Ölmüş ataların yüceltilmesi, onlar için kutsal mağaralarda kurban kesilmesi, onların ruhunun kendilerine yardımcı olmasını dilemek içindir. Ataların ruhlarının, onlar öldükten sonra bile ruhları aracılığıyla ailesini koruduğuna inanma bu kültürün temelini oluşturmaktadır." (Kafesoğlu, 1980: 46). Silifke yöresinde yapılan mezara yiyecek bırakma uygulamasının temelinde de mezarda yatan kişinin ruhundan yardım dileme düşüncesi yatmaktadır yani "atalar kültü" inancı yörede mezar ziyaretleri şeklinde varlığını devam ettirmektedir.

Silifke yöresinde yaptığımız alan araştırması sırasında günlere ve günün belirli vakitlerine özel anlamlar yüklendiğini tespit ettik. *Çarşamba* günü, yöre halkı için diğer günlerden farklı bir anlama sahiptir; çünkü yörede bazı tedavi yöntemleri sadece *çarşamba* günü yapılmaktadır. Bu yöntemler, halk inanışlarıyla iç içe girmiş olan (nazar, türbe ziyareti) tedavi yöntemleridir. Bu bölgede yaşayan Yörükler arasında *çarşamba* günü "Biçki biçmek iyi sayılır ve biçkinin ismine biçi denir." (Yalkın, 1977: 59). "Çarşamba günleri işe başlamak iyi sayılmaz. Ayın son çarşambasında iş görmenin, yeni elbise dikmenin, yeni bir işe başlamanın obaya uğursuzluk getireceği inancı hâkimdir. Çünkü son çarşamba, gelen ay ile giden ayın konuştuğu güne rastlamış. Burada iki ayın birbirine devir teslim ettiği inancı vardır."(Yalkın, 1977: 60).

Silifke yöresinde *Çarşamba* günü uygulanan tedavi pratiklerinde Türk mitolojisinin izlerini de görmek mümkündür. "Tedavi amaçlı, törenin ve büyüün iç içe geçtiği bu uygulamalarda, evrenin, dünyanın yaratılışı mitlerinin, cinlerin ortaya çıkışının, hastalıkların oluşmasının, bunlara karşı ilaç yapan eski şamanın doğuşunun ve cinlerle şamanın savaşının anlatıldığı görülür."(Eliade, 1993: 29-30). Bu da bize bu uygulamaların *çarşamba* günü yapılmasının sebebinin İslamiyet öncesi Türk halk inanışlarında aranması gerektiğini göstermektedir. Halk hekimliği de dediğimiz bu tedavi yöntemleri Anadolu'nun her yerinde halkımız tarafından uygulanan yöntemlerdir; fakat Silifke ve yöresinde bu uygulamalar sadece *çarşamba* günleri yapılmaktadır. Halk "Çarşamba günün hükmünün diğer günlerden çok olduğuna"(KK3) inanmakta; buna bağlı olarak da sağaltma işlemlerini sadece *çarşamba* günleri uygulamaktadır. İnanışa göre tedavi işlemlerinin *çarşamba* dışındaki günlerde yapılması olumlu sonuç vermemektedir. Yörede *çarşamba* günleri yapılan sağaltmalar ve usulleri şu şekildedir:

A. Sağaltma Ocakları

Halk hekimliğinin kökenini mitolojiye kadar götürebiliriz; çünkü mitoloji ile halk hekimliğinin arasında kuvvetli bir bağ vardır. "Mitoloji, her şeyden önce başlangıçla, kökenle ilgili anlatılardır. Yaban toplumlarında, eğer insan, nesnelere kökeni bilirse onlara da hükmetmek mümkün olur diye düşünülür. Köken ve kozmogoni mitlerini anlatarak hastalıklara çare bulma inancı pek çok yaban toplumunda görülmüştür."(Eliade, 1993: 29-30). "Mitlerin halk hekimliğinde kullanılması büyüsel işlemlerle karışık bir halde şu şekillerde tespit edilmiştir. Birincisi, hastalığa sebep olan nesnenin insan vücudundan emilerek veya elle yapılan bir işlemle atılmasıdır. İkincisi kulübede, açık havada hastalanan şahsın ruhunun kötü ruhlar tarafından saklandığı yerden kurtarılarak, kötü ruhlarla kavga edilmesidir. Üçüncüsü de hastanın dualar okunarak, çeşitli nesnelere, resimlerin içine yerleştirilmesidir."(Claude, 1993: 76-77). Türklerin çok eski ve zengin bir mitolojisi vardır.

Türk mitolojisine bakıldığında bu mitolojiyi “yaşatan ve uygulayan şahısların adının, Kam, Baskı, Ozan, Oyun, Şaman diye adlandırıldığı görülür. Bu terimlere dayalı olarak Kamlık, Ozanlık, Şamanlık gibi kullanımlar bir hayli yaygındır.”(Esin, 1983: 192). Şaman: “Şamanizm’e bağlı halklarda ruhlarla insanlar arasında aracı rolünü oynayan bir tür din adamıdır. Şamanist dünya görüşüne göre, bütün dünya iyi ve kötü ruhların etkisi altındadır. Büyük ve özellikle insanlara ve hayvan sürülerine türlü kötülükler yapmaya hazır kötü ruhlarla ilişki kurmak kudreti yalnız “Şaman”da bulunur. İnsanlar ruhların ne doğada ne huyda olduklarını ve her şeyden önce onlara hangi yoldan gideceğini bilemez, onların nelerden hoşlandıklarını, hangi cins ve çeşit kurbanlardan memnun kalacaklarını saptayamazlar. Ata ya da akraba ruhlarından aldığı kuvvet ve ilham ile bütün bunları ancak “Şaman” bilir ve böylece bir yandan iyi ruhların insanlar için yararlı ve hayırlı etkilerini devam ettirmeye, bir yandan da çeşitli çarelere başvurmak suretiyle, kötü ruhların zararlı eylemlerini önlemeye yalnız onun gücü yeter.”(Buluç, 1997: 13-43). Şamanlar, kâhin, büyücü, uzman hekim, bilim adamı ve felsefecidir. Geçmişte “Şaman”ların yaptığı bu hekimlik işini bugün halk arasında “ocak” olarak tabir edilen kişiler yapmaktadır. Bu bilgiler eşliğinde ocağı şu şekilde tanımlayabiliriz: “Ocak, belirli bir veya birkaç hastalığı iyileştirme gücünde olan bir işte uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir. Ocaklı kimseler hastalıkları sağaltma yöntemlerinde genellikle büyü işlemlerini kullanırlar; bunun yanında hastaya belirli şeyleri yedirip içirmek, vücudun ağrıyan yerlerine çeşitli maddeler sürmek, bağlamak gibi ilaçları kullanırlar.” (Boratav, 1997; 113-114). “Bu geleneğin Orta Asya’dan Anadolu’ya taşındığı ve biraz değişerek de olsa Anadolu’da hala yaşatıldığı bir gerçektir.”(Öger, 2003: 336). “Aladağ yöresinde ocaklı olarak bilinen kişiler vardır ve bu kişilere sarılık hastalığının iyileşmesi, temra denilen deri hastalığının tedavisi için gidilmektedir.”(Yılmaz, 2005; 147). Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde ocaklı olan kişilere her türlü hastalığa çare bulmak, çocuk sahibi olmak, nazar, büyüü engellemek, korkuyu yenmek için gidilir.”(Akca, 2009; 136-137). Silifke yöresinde de ocak olan kişilere bazı hastalıkların tedavisi için gidilmektedir. “Âdem Öger’in “Tarsus ve Çevresinde Sağaltma ocakları ve Bunlara Bağlı Uygulamalar” adlı makalesinde Tarsus ve yöresi ocakları için tespit ettiği özellikler Silifke yöresi ocakları için de geçerlidir. Bu özellikler şunlardır:

1. Sağaltma ocağı olmak için mutlaka aynı cinsten, yani kadın veya erkek olma şartı söz konusu değildir. Yöredeki sağaltma ocaklarının bir kısmını kadınlar bir kısmını da erkekler oluşturmaktadır.
2. Sağaltma ocaklarının bazıları sadece insan hastalıklarını tedavi ederken, bazıları hem insan hem de hayvan hastalıklarını tedavi etmektedir.
3. Sağaltma ocaklarının bazıları tedavisi yapılan hastalığa göre, bazıları da tedavi anında yapılan uygulamaya göre adlandırılmaktadır. Örneğin: “Termiye Ocağı”, “Sarılık Ocağı”, “Yüğrük Ocağı” tedavi edilen hastalığa bağlı olarak; “Kurşun Dökme Ocağı”, “Kömür Söndürme Ocağı”, “Taş Kırma Ocağı” gibi ocaklar ise tedavi anında yapılan işleme göre adlandırılmaktadır.
4. Sağaltma ocaklarının hepsinde, hastalığın tedavi işlemi devam ederken veya tedavi işleminin sonucunda, ocak olan kişiye az miktarda para verilir, buna “arılık” denilmektedir. Sağaltma ocakları arılık konusunda hastayla kesinlikle pazarlık yoluna gitmezler. Arılık vermede dikkat çeken önemli bir nokta, arılık verme işleminin, paranın elden ele verilmesi şeklinde değil, paranın yere veya işlem yapılan kabın, bezin vs. içine atılması şeklinde yapılmasıdır.
5. Sağaltma ocaklarının özelliklerinden biri de, tedavi amacıyla haftanın belirli günlerinde gidilmesidir. Örneğin termiye, siğil ve yüğrük ocaklarında tedavi, yalnızca

Çarşamba günü yapılmaktadır. Kurşun dökme ocağında daha çok Cuma günü tercih edilmektedir.” (Öger, 2010; 1232–1233)

Öger’in son maddede belirttiği bazı ocaklara *çarşamba* günü gidilmesi hususu bizim araştırma konumuzun temelini teşkil etmektedir. Ancak aynı maddede “kurşun dökme ocaklarına” cuma günü gidildiğini belirtiyor bu noktada Silifke ve Tarsus yöreleri arasında bir ayrılık bulunduğunu, Silifke yöresinde “kurşun dökme ocaklarına” da “Çarşamba günleri gidildiğini”(KK1, KK2, KK7, KK9) belirtmemiz gerekir.

Yukarıda tanımını ve özelliklerini verdiğimiz ocaklardan Silifke’nin birçok köyünde bulunmakta ve bu ocaklarda “El verme” yöntemiyle tedavi etme yeteneğinin babadan oğla, anadan kıza geçtiğine inanılmaktadır. El verme töreni şu şekilde yapılmaktadır: “Ya usta kişi yeni kişinin eline tükür o da bu tükürüğü yalar ya da ikisi el ele tutuşur, usta kişi: “El verdim” der, diğeri de : “El aldım der.”(KK1, KK3). Bu şekilde el verme işlemi yapılmış olmaktadır. Şimdi bu ocakların neler olduğunu ve bu ocaklarda hangi işlemlerin yapıldığını inceleyelim:

Termiye Ocağı

“Yöre halkı arasında “Terme, temre, temreği, temreği ocağı” olarak bilinmektedir. Bu ocakta tedavi sadece Çarşamba günleri yapılmaktadır. Hasta olan kişi, Çarşamba günü ocak olan kimsenin evine gider. Ocak olan kimse, çaltı dikenini, kör dikenini veya kopya kalemini eline alarak Besmele çeker ve termiye olan bölgenin etrafını “El benim değil, Fatma anamızın eli” diyerek çizer. Daha sonra termiye olan bölgenin üzerine tükürerek o bölgede kuru bir yer kalmayacak biçimde tükürüğünü yayar. Eğer termiye bir hafta içinde iyileşmezse ocağa gitmeye ve tedaviye üç Çarşamba devam edilir. Ancak termiye “Gancık (Dişi) termiye” ve “Erkek termiye” olmak üzere ikiye ayrılır. “Gancık termiye” kadın olan bir ocaktan, “Erkek termiye” erkek olan bir ocaktan iyileşir.”(Öger, 2010: 1236–1237).

Kömür Söndürme Ocağı

“Kömür söndürme ocağına çarşamba günleri gidilir.” (KK1, KK10). Bu ocağa genelde “İnek danayı emzirmediğinde, çocuk annesini emmediğinde, bir kişide baş ağrısı, halsizlik olduğunda, bir kişiye nazar değdiğine inanıldığında”(Öger, 2003: 337) gidilir.

“Ocak olan kişi, ateş yanan ocağın kenarına su dolu bir kap koyar. İhlâs suresini okuyarak ateşin içinden bir kömür alır ve su dolu kabın içine atar. Bu işlemi yedi defa tekrar eder. Böylece yedi defa İhlâs suresini okuyarak kabın içine yedi tane kömür atmış olur. Ancak kömürlerden her birini eline aldığı anda nazarı değebilecek kişiyi aklından geçirerek kömürü suya atar. Suya atılan kömürden hangisi dibe çökmüşse o kömüre niyet edilen kişinin nazarı değdiğine inanılır. Bunun yanında nazarı değen kişiye niyet edilerek atılan kömür suya atıldığında ses çıkarır. Kömür söndürülen bu sudan hasta içer, eline, yüzüne ve ayaklarına sürer. Bu işlemin sonunda hasta, ocak olan kişiye arılık verir.”(Öger, 2003: 337,338).

Kıyık Ocağı

“Çocuğu, devamlı hastalanan, huysuz olan, çok zayıf olan aileler, çocuğunu üç çarşamba üst üste kıyık ocağına götürür. Çok zayıf olan çocuğa “kıyık olmuş” denir. Bu çocuk kıyık ocağına götürülür. Ocaktaki kadın çocuğa dua (İhlâs) okuduktan sonra küllü su yalatıp elbisesini diker. Bu işlem üç çarşamba tekrarlanır. Ziyarete öğleden önce gidilmeye dikkat edilir. Öğleden sonra günün hükmü kaçar.” (KK1, KK2, KK3, KK8).

Sarılık Ocağı

“Sarılık olanlar bu ocağa çarşamba günleri gider.”(KK3, KK4, KK5, KK6). “Ocak olan kimse hastanın alnını, el ve ayak parmaklarının ucunu jiletle hafifçe keserek kanatır. Daha

sonra bir soğanı veya sarımsağı taşla ezer ve ona tükürerek kesmiş olduğu yerlere sürer. Ocak olan kimsenin evindeki ocaklıktan hastaya biraz kül yalattılır ve su içirilir.” (Öger, 2003: 340).

Dalak Kesme Ocağı

“Nefes almakta zorluk çeken, sancısı olan yani dalağı şişenler *çarşamba* günleri bu ocağa gider.(KK1). “Ocak olan kişi, hastayı sırt üstü yere yatırır ve üzerine namazla (seccade) örter. Bazı ocaklar ise hastanın üzerine bir ekmek tahtası koyar. Hastanın yanına da bir kişi oturur. Ocak olan kişi omzuna bir balta veya nacak alarak hastaya sağ tarafından yaklaşıp.” (Öger, 2003: 338) “Elindeki baltayı hastanın karnına vuruyormuş gibi yapar. Hasta bu sırada karnım kesilecek diye korkar. Bu şekilde tedavi yapılmış olur.” (KK1).

Silifke yöresindeki sağaltma ocaklarının en dikkat çekici özellikleri tedavi işlemlerinin büyük kısmının sihri yollarla yapılmasıdır. Bu tedavi şekli Şamanların insanların içine giren kötü ruhları çıkarmak için yaptıkları törenlere benzemektedir. “Şamanistlerin inancına göre, kötü ruhlar insanların en büyük düşmanlarıdır. İnsanlara ve hayvan sürülerine hastalık göndermek suretiyle ‘tolu-tolui (kurban)’ isterler. Bunların her istediğini harfi harfine yerine getirmek gerekir. Fani insanlar bunların ne istediklerini bilmezler; bunları ancak kudretini göklerden, atalarının ruhlarından alan Şamanlar bilirler.”(İnan, 1995: 75-76). Eliade’ye göre “Orta ve Kuzey Asya’da şamanın başlıca işlevi sihirle hastalıkları iyileştirmektir.”(Eliade, 1999: 247-248). Şamanların esrime yoluyla hastalığı tedavi etme şekillerinin izlerini, yörede özellikle nazar inancına bağlı olarak gidilen “Kurşun Dökme ve Seğ Sivama” ocaklarının yaptıkları sağaltma şekillerinde görüyoruz. Örneğin sağaltma ocağı olan kişinin, kurşun dökme esnasında sık sık esnemesi ya da geçirmesi, hasta olan kişiye nazar değdiğine, hastanın üzerinde göz olduğuna olan inancı artırır. Böyle durumlarda kurşun suya döküldüğü an çıkan “çat” sesi ne kadar kuvvetli olursa bu kötü ruhun hastayı terk edeceğine olan inanç o kadar artar ve “Kurşunun iyi takıladı artık bişeyciğin kalmaz.”(KK1) denir. “Burada sağaltma ocağı, normal durumundan farklı bir duruma geçerek (esneme veya geçirme), hastalığı tedavi etmektedir. Tedavi esnasında, sağaltma ocağının içinde bulunduğu bu durum, Şamanın tören esnasında içinde bulunduğu duruma benzemektedir. Dolayısıyla, sağaltma ocakları tedavi şekilleri bakımından da Şamanizm’in izlerini taşımaktadır.”(Öger, 2010: 1241)

Silifke ve çevresindeki sağaltma ocakları ve onların yaptıkları uygulamalarda, özellikle ateş ve ocak kültürünün ön plana çıktığı gözlenmektedir. “Kültür ve inançlar tarihinin derinliklerinde her milletin ateşe ve ocağa, dolayısı ile ocağın bulunduğu eve saygı gösterdiğine şahit oluyoruz.”(Öger, 2010: 241). “Türklerde de aile ocağında yanan ateş, nasıl yakılırsa yakılısın kutlu sayılmaktadır.” (Eliade, 2002: 66). Kutsal sayılan bu ateşin bir başka özelliği ise insanı kötülüklerden arındırmasıdır. (Esin, 2001: 93-103). “İmparator Jüstinyen’in elçileri Türk Hakanı’nın sarayına geldiklerinde, Hakan, İrtis ırmağının kaynağındaydı, Hakan onları iki ateş arasından geçirmeden huzuruna almazdı.” (Holmberg, 1927: 451). Bu davranışın sebebi elçilerin, kötü ruhlardan arındırılmak istenmesidir. Ayrıca, ateş hastalıkların iyileştirilmesinde de etkili bir güçtür. “Doğu Rusya Tatarları ve Çuvaşlar, insanlar ve hayvanlar arasında görülen bazı bulaşıcı hastalıklar sırasında ve hatta sıcak yaz aylarında, odun ateşinin ruhları temizleyici etkisi olduğuna inanırlar.”(Holmberg, 1927: 451). “Bu iki inanç, yani evde yanan ateşin kutsal sayılması ve ateşin kötülüklerden arındırma özelliği, incelediğimiz sağaltma ocaklarının tedavi şekillerinde ön plana çıkmaktadır. Buna bağlı olarak da sağaltma ocakları, tedavilerinin bir kısmını ateş ve ocağın etrafında, bir kısmını ise ateş unsuru olan kül, kömür, ocaktaki taş vs. kullanarak yapmaktadır.”(Öger, 2010: 1241). Ayrıca yörede “Ateşe su dökülmez, ocağa soğan sarımsak kabuğu atılmaz ve ocakta kül bırakılmaz.”(KK3) gibi inançlar da yaygındır.

Silifke yöresinde ocaklı kişilere olan inancın devam etmesini ve bir hastalık durumunda doktorlardan önce ocaklı kişilere gidilmesini Türklerin, İslamiyet'i kabul etmeden önceki dönemde Şamanların yaptığı büyüsel sağaltmaları İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemde yerini aynı sağaltma işlemini yapan ocaklılara bırakmasıyla açıklayabiliriz.

Nazar ve Nazarın Tedavi Edildiği Ocaklar

“Bakış anlamındaki Arapça nazar kelimesi, Türkçede; kimi insanların bakışlarındaki güç ve bu güçle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde kırılma vb. bir olumsuz etkinin meydana gelmesi anlamını almıştır. Nazar, kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi özellikle kişinin yakınlarının fazla sevgi ve hayranlık duygularından da gelebilir.”(Boratav, 1984: 126–127).

Nazar halk inanışları içerisinde en yaygın olan inanışlardan birisidir. Anadolu'nun her yerinde nazara inanılır ve nazardan korunmak için bir takım tedbirler uygulanır.”(Çetin, 2007; 50).

Silifke ve yöresinde de nazar inancı çok yaygın ve güçlü bir inanıştır. “Kötü niyetli kişilerin, gök gözlü olanların, dişi seyrek olanların, çekemeyenlerin nazarının değdiğine inanılmaktadır. Bazı kişilerin taşı çatlatacak, diriyi öldürecek kadar nazarcı olduğu söylenir. İnsanlar bir kişiden veya hayvandan bahsederken sözlerinin başında “Maşallah” demeyi hiç ihmal etmezler, “Maşallah” demeden söze başlanırsa sözü edilen kişiye veya hayvana, eşyaya nazar degeceğine inanılır. Konuşan kişi unutsa bile (- Maşallah de) diye hatırlatmada bulunulur ve hemen tahtaya vurulur. Türk kültüründe ağaç kutsaldır. “Altay mitolojisine göre, çam ağacı göğü delip çıkar ve tepesinde Tanrı Ülgen oturur. Şaman davullarında da ağacın kökleri yeryüzünde değil; göğün başladığı yerden itibaren görülür.” (Ögel, 1993: 90–92). Silifke yöresinde de halk nazardan korunmak için tahtaya vurarak, Eski Türk kültüründe kutsal olan ağaçla kendini nazardan korumaya çalışmaktadır. Ayrıca yine nazardan korunmak için “Allah nazardan saklasın, Elbiz (Al karısı) kulağına kurşun” gibi sözler de sık sık konuşma sırasında söylenir.”(KK1, KK3, KK5).

Yörede, *çarşamba* günü halk, nazar değdiğine inanılan kişileri sağaltma ocaklarında çeşitli yöntemlerle tedavi etmeye çalışır. Bu yöntemler şunlardır:

1. Seğleme (Şap Yakma)

“Halk arasında yaygın bir yöntemdir. Bunda seğ (şap) kullanıldığı için adı ‘Seğleme’dir. Seğleme işi de ‘Ocak’ olarak bilinen ailelerin yaşlı kadınları tarafından yapılır. Bu kadınlara seğci denir. Seğleme işlemi gerçekleşmeden önce seğci abdest alır. Abdest aldıktan sonra sürekli esnense hastaya nazar değmiş olduğuna inanılır. Hasta kibleye çevrilir, “El benim elim değil, Eşe, Fatma anamızın elidir” diyerek “İhlas” suresi okunur, seğ parçası önce baş tarafında, belde ve bacaklarda üçer defa dolandırılır. Şayet hasta hayvan ise seğ boyun, bel ve arka ayak yanında tekrar havadan başlamak üzere üç kez indirilir, çıkarılır. Seğ parçası çamaşır içinden geçirilerek ayak altına atılır. Daha sonra seğci, bu seği alarak kızgın kül içine atar. Kül içinde ısınan seğ parçası beyaz bir tortu bırakır. Bu tortu çeşitli şekiller alır, daha çok bir insan şeklini andırır. Seğci bu tortu üzerinde nasıl bir kişinin nazar ettiğini araştırır ve yorumlar. Hastanın sağ eli (hayvansa sağ kulağı) içinde “Gözüne, kulağına, ağzına” diyerek üç kere bıçakla keser gibi yapar, avucunda ovalayarak su dolu bir tasa koyar gibi yapar. Bu su hastaya üç yudum içirilir. Hasta bu sudan eline, göğsüne ve ayağına sürer. Seğci tası alarak ayağa kalkar. Odada onunla beraber bulunan herkes de ayağa kalkar. Suyu “uç, uç, uç” diyerek üç defa havaya saçar. Kalan suyu ocağın bir köşesine ateşi söndürmeyecek bir şekilde döker. Hasta (ya da yakını) seğciye arılık atar.”(Ağcalar, 2009: 140). Silifke’de “Seğleme, *çarşamba* günleri

yapılır. Özellikle *çarşamba* öğleden önce yapılmasına dikkat edilir. Çünkü öğleden önce günün hükmü daha fazladır.”(KK1, KK2, KK6, KK9, KK10).

Bu uygulamada su kültürünü, ateş kültürünü ve ocak kültürünü birlikte görmekteyiz. “Türk mitolojisinde su, başlangıçta var olan temel güçtür. Radloff’un derlediği Altay yaratılış mitinde, başlangıçta sadece su vardır. Tanrı ile insan suyun üzerinde uçmaktadır ve yeryüzündeki unsurlar suyun derinliklerinden çıkan kayanın üzerinde gerçekleştirilmeye başlanır”(Ögel, 1993: 451). Ayrıca su “büyüleri bozan, temizleyen bir niteliğe sahiptir.”(Roux, 2000: 1020). Yörede yapılan seğleme uygulamasında, suyun kullanılmasının sebebi de suyun büyüü bozma vasfı olduğu inancıdır. Uygulamada en son kalan suyun ocağın bir köşesine ateşi söndürmeyecek şekilde döküldüğü görülmektedir. Bunun sebebi Türk kültüründeki ocak kültürüdür. “Ocak, bir Türk evinin en mukaddes yeridir. İslam öncesinde olduğu gibi İslamiyet’ten sonra da Türkler arasında önemini korumuştur. Bugün dahi Anadolu’nun pek çok yerinde (Silifke yöresi de buna dâhil) İslam öncesi hayatta olduğu gibi”(İnan, 1972: 67) ateşe su dökmek ve ona saygısızlık yapmak hoş karşılanmaz. Çünkü “Ocak aileyi temsil eder.”(İnan, 1972: 70). Ayrıca seğleme uygulamasında yapılan işlemlerin genelde üç defa yapılması da dikkat çekicidir. Üç sayısı Türk mitolojisinde önemli bir sayıdır. “Türklerin İslamiyet’ten önceki inançları olan ve Türk kültüründe derin izler bırakan Şamanlıkta da üç sayısı önem arz etmektedir: “Tam ve tipik Şamanlık tekniği bir kozmik kuşaktan ötekine, örneğin yeryüzünden gökyüzüne, yeryüzünden yeraltına, geçmekten ibarettir. Şaman bu düzeyler arasındaki sınırları aşmayı bilen adamdır. Kozmik kuşak veya düzeyler arasındaki sınırları iletişim ve ulaşımı mümkün kılan, Evrenin yapısıdır. Bu yapı birbirine bir orta eksenle bağlı üç kattan oluşmuş gibi tasarlanır.”(Eliade, 1999: 291).

2. Kurşun Dökme

Kurşun dökme Türk halk inanışları içerisinde nazardan korunmak için başvuru en yaygın yöntem kurşun dökme âdetidir. Silifke’de de nazara karşı en yaygın uygulanan yöntemdir. Kurşunu “Kurşun dökme ocağı” olan kadınlar dökmektedir. Kurşun dökmenin tek bir şekli yoktur. Uygulama kişiden kişiye değişebilmektedir. Bazı kadınlar kurşunu şu şekilde dökmektedir: “Önce nazar değmiş olan kişi evin ortasına oturtulur, yanına bir elek getirilir. Eleğin içine kör diken adı verilen bitki, makas, ekmek, tuz konur. Bunların ortasına da bakır tasta bir su konur, suyun içine kurşun dökülecek olan kişi arılık (madeni para) atar. Kişinin üstü bir bezle örtülür, kurşun küçük bir tavaya konup ateşin üzerinde eritilir, sonra içinde arılık olan su tası, kişinin başının üstüne getirilir ve kurşun bu tasın içine dökülür. Bu işlem yapılırken kurşun döken kişi içinden dua okur. Bu işlem üç kez tekrarlandıktan sonra tasın içinden kurşun alınır ve kurşunun aldığı şekle göre kurşuncu (ocak), kimin nazar değdirdiğinin yorumunu yapar. Elek, evin içinde yuvarlanır, yönü yukarı gelirse iyiye sayılmaz, eğer dik durursa hastanın iyileşeceğine inanılır. Tasın içindeki su hastaya içirilir, koltuk altlarına, ayak tabanlarına sürülür. Sonra “Hastalık dışarı, sağlık içeri” diyerek evin içine, kişinin başına serpilir. Bu şekilde su serperek dışarı çıkılır ve güneşle birlikte hastalık da batsın gitsin diye su güneşin battığı yöne dökülür.”(KK1). “Kurşun dökme işlemi *çarşamba* günleri yapılır. Eğer nazar geçmezse bu işlem üç *çarşamba* üst üste tekrarlanır ve buna ‘üçe yetirme’ denir.” (KK1, KK2, KK7, KK9).

Abdülkadir İnan, kurşun dökmenin eski Türk inançlarından olduğunu belirtir. “Kurşun dökme Şamanizm’in geleneklerindedir. Şamanizm’de buna “Kut Koyma” denir. Kötü ruhların birinin çaldığı kutu, yani ‘talih, saadet unsurunu’ geri döndürmek için yapılan sihrî bir ayindir.”(İnan, 1987: 29) diyerek kurşun dökmenin eski Türk inanışlarında bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kurşun dökme işleminde de suyun önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Türk kültüründe, inançlarında suyun iyileştirici ve büyü bozucu bir özelliğe

sahip olduğundan “Seğ sıvama” işlemini anlatırken bahsetmiştik. Yukarıda da görüldüğü gibi kurşun döken kişi, yani ocak, kurşun dökerken aynı zamanda dua da etmektedir. Bu da bize yöre halkının İslamiyet öncesi inançları ile İslamiyet sonrası inançlarını birleştirdiğini ve bir Şamanist geleneği olan “Kurşun dökme” ayinini İslami motiflere boyayarak devam ettirdiğini göstermektedir.

Seğ sıvama ve kurşun dökmenin yanı sıra nazardan korunmak için çaput (bez parçası) yakıp koklatma, nazarlık takma, sarımsak asma gibi yöntemler de kullanılır; ancak bu uygulamaların Çarşamba günüyle bir ilgisi yoktur.

Günümüzde insanlar denize yüzmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için gitmektedirler; ancak eskiden Silifke yöresinde insanlar denize sadece şifa bulmak için giderlermiş. “Eskiden Silifke’de hasta olan kişiler, çocuğu olmayan kadınlar şifa bulmak amacıyla *çarşamba* günleri deniz suyunda yıkanırlandı. Şimdiki gibi eğlenme amacıyla değil şifa bulmak amacıyla gidilirdi, sadece yıkanılırdı ve bunun şifa vereceğine inanılırdı. Köylerden bile sadece yıkanmak amacıyla *çarşamba* günleri denize gidenler olurdu.”(KK2, KK6, KK4). “Türk mitolojisinde su, başlangıçta var olan temel güçtür. Radloff’un derlediği Altay yaratılış mitinde, başlangıçta sadece su vardır. Suyun (ıduk yer-su) kutsal ruhu, sahibi olduğu düşüncesi animizmle bağlantılıdır. Suyun sahibinin, ruhunun bereket verdiğine inanılır; bu sebepten doğurgan olmak isteyen Anadolu kadını suya gider. Yeraltı ruhlarının çıkış yerleri de su kaynaklarıdır. Bu sebeplerden kutsallaştırıldığı için ona saygısızlık edilmez. Su kirletilmez, pislik atılmaz.” (Ögel, 1995: 357–358). Ayrıca “Suyun insanları iyileştirici özelliği (Kaya, 2007: 100) de vardır. Eski Türk inançlarında su kültü çok büyük bir öneme sahiptir. Türk inançlarına göre suyun iyileştirme, büyüyü bozma, doğurganlığı sağlama gibi özellikleri olduğunu görüyoruz. Silifke yöresinde çocuğu olmayan kadınların, hasta olanların *çarşamba* günü denize gitmelerinin sebebi de suyun kadınlara doğurganlık kazandırma özelliği ve hastaları iyileştirme gücü olduğu inancıdır. Yani bu uygulamanın altında yatan sebep eski Türk inanışlarındaki “su kültüdür” diyebiliriz.

B. Ziyaret Yerleri

1. Türbeler, Yatırlar ve Evliya Mezarları

“Ziyaret kutsal olarak kabul edilen bir şeye, herhangi bir dileğin olması, yerine getirilmesi şartıyla yapılan gidip görme işidir.”(Ağcalar, 143: 2009). “İnsanlar, istek ve ihtiyaçlarının gerçekleşmesi zorluğu ve imkânsızlığı karşısında ya büyüleyici ya da kutsal bildikleri varlıklara yaklaşarak ihtiyaçlarını gidermeye ve kaderlerini değiştirmeye çalışırlar. İşte insanların, kendisine yardım ve faydası dokunacağına inandıkları varlıklardan biri de yatırlardır. Bunlar Tanrı katında yüksek hatırlarının kırılmayacağına inanılan ve bir dilek kapısı olarak değerlendirilen, kült haline gelmiş velilerdir.” (Ağcalar: 2009: 143).

“Türk toplulukları arasında en yaygın inanışlardan birisi olan atalar kültü, ataerkil aile yapısına dayanmaktadır. Ölmüş ataların yüceltilmesi, onlar için kutsal mağaralarda kurban kesilmesi, onların ruhunun kendilerine yardımcı olmasını dilemek içindir. Ataların ruhlarının, onlar öldükten sonra bile ruhları aracılığıyla ailesini koruduğuna inanma bu kültün temelini oluşturur.”(Kafesoğlu, 1980: 46).

“Türk halk inançlarında önemli bir yere sahip olan evliya kültü de atalar kültünden kaynaklanmaktadır. Ataların ruhuna ve ondan kalan eşyalara saygı gösterme bu kültün temelini oluşturur.”(Ocak, 1984: 7–9) “İslamiyet’in kabulünden sonra üstün ruhlarla donanmış insan tipi Müslümanlıkla da bağdaşmıştır. Velinin ait olduğu toplumun sosyal, dini ve ahlaki değerlerinin temsilcisi olduğuna” (Ocak, 1984: 3) inanılmıştır. İslamiyet öncesi Türk İnanışlarındaki “Atalar kültü”nün etkisi Türk kültüründe hala devam etmektedir. Anadolu’da “Ataya hürmetin ve ona bağlı dilenen bir dileğin yerine getirilmesi

gerektiğine inanılır.”(Kök, 2006; 70). Atalar kültürünün İslamiyet’le kaynaşmış hali olan “Evliya, dede, ermiş” inancı ile Silifke yöresinde halen canlı bir şekilde varlığını devam ettirmektedir. Yöre halkı dertlerine şifa bulmak, çocuk sahibi olmak için türbelere ve yatırlara gidip buralarda dua edip kurban kesmektedir.

İnceleme yöremiz olan Silifke’de yaptığımız çalışmada bu yörede herkes tarafından bilinen on dört tane yatır ve ziyaret yeri olduğu, bunların dışında köylerde sadece o köylülerin bildiği birçok evliya, ermiş mezarı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu ziyaret yerlerinin en bilineni “Durhasan Dede Mezarıdır.” “Silifke’den Kıröbaşı Köyüne giderken Topbaşı denilen mevkideki Bozağaç kahvesinden sola bir orman yoluna sapılır. Mezar, asfalttan 7 km ilerde ardıçlı bir tepenin üzerindedir. Mezarın sınırları yığma taşlarla çevrilidir. Mezar çevresindeki ardıçlarda bez parçaları ve çamaşırlar asılıdır. Yerde saç parçaları ve değişik ipler bulunmaktadır. Buraya çocuğu olmayanlar veya hamile kalıp da düşük yapanlar gelirler. Mezarın çevresinde üç ya da yedi defa dönerek dua ederler. Genellikle üç Çarşamba üst üste ziyaret edilir. Dileği yerine gelip de bebeği olanlar çocuğunun adını çocuk erkekse “Durhasan” koyar ya da çocuklarına bazı isimlerin başına dur ekleyerek “Durali, Durmuş, Durdu, Dursun, Duradiye” gibi isimler verirler.” (Ağcalar, 2009: 150).

Buna benzer bir ziyaret de Silifke’nin Uzuncaburç Kasabası’nda bulunmaktadır. Kasaba merkezinin biraz dışında bir vadide bulunan mezara halk “Dedenin Mezarı” demektedir. “Bu zatın nereden geldiğini, isminin ne olduğunu bilen yok sadece mübarek bir zat olduğu ve başında dua edip kurban kesenlerin şifa bulduğu söylenmekte, başucundaki dilek ağacına çaput, bez, ip bağlanmaktadır. Kasaba sakinleri hasta olan birisine tedavi amacıyla bu mezarın toprağından üç çarşamba götürüp tuzla karıştırarak hastaya yalatmakta veya hastanın banyo suyuna bu toprağı ilave edip hastayı banyo yaptırmaktalar. Bir kazadan beladan kurtulanlar, çocuğu olmayanlar duaları gerçekleşsin diye üç Çarşamba gidip ermişin mezarının başında dua etmekte ve beyaz bir horoz kesip etini yoksul bir aileye vermekteler. Ayrıca mesela oğlum memur olursa, kızım okul kazanırsa kurban keseceğim gibi adakta bulunan kişiler bu duaları gerçekleştirdiği zaman gidip Dede’nin mezarını başında beyaz bir horoz kesmekte ve etini yoksul bir aileye vermekteler.” (KK4, KK5, KK6, KK7). Silifke’de türbe, mezar ziyaretleri ve bu ziyaretlerde yapılan ritüeller, Silifke halkının İslamiyet öncesi dönemdeki “Atalar kültürü” inancını İslami motifleri de ekleyerek canlı bir şekilde devam ettirdiğini göstermektedir diyebiliriz.

2. Delik Taş ve Delik Taştan Geçirme Âdeti

“Tabiattaki mevcut şekiller arasında yer alan taş ve kayalar da Türklerin muhtelif fonksiyonlar kazandırmak suretiyle inanç yumağına kattığı unsurlar arasındadır. Türk halk inançları içerisinde taşla ilgili birçok inanç ve uygulama vardır. Eski Türkler “Yada Taşı” adı verdikleri bir cins taşı yağmur yağdırmak, havayı değiştirmek gibi çeşitli işler için kullanmışlardır. Türkistan bölgesinde sancıyı kesen taş, kanamayı durduran taş, etrafı aydınlatan taş, yada taşı gibi değişik taşların olduğu tespit edilmiştir. “Uygurların Kut Dağı Efsanesi’nde iri bir taşın Çinliler tarafından hileyle alınması sonucu kıtlık çıkması ve Uygurların refahının bozulması anlatılır.”(Kaya, 2001; 204). Yakut Şamanları, ortasında delik bulunan ve dünyayı gösteren taşlar taşlardır.”(Ögel, 1995: 252). Kars’ta dilek dilemek için kuyulara veya göllere taş atılır. Sarıkamış’ta gelinlik kızlar kısmetleri açılış diye şehitliğe taş bırakırlar. Ağrı köylerinde ‘Boncuk Taş’ denilen bir taşın çocukları öldürdüğüne inanılır.”(Kalafat, 1999; 42). “Sivas’ın Zara ilçesinde ölen kişiyi yıkarken yatağına da toplayıp yerine taş koyarlar.”(Özen, 1985, 18). Türklerin “İnançlarında âlem değişmek denilebilecek bir inanç ve bu inançla ilgili uygulamalar vardır. Delik Taş’ın deliğinden geçilir ve yakın zamana kadar köy ve kasabalarının yakınında mistik güç izafe

edilen delikli taşlar vardır. Halen “Hacı Bektaş Veli” ve “Yedi Uyurlar” gibi kutsal kabul edilen mekânlarda oyuğunun bir tarafından diğer tarafına geçilen kayalar vardır. Bu taşlarla ilgili olarak günahkârların geçemeyecekleri, geçebilenin cennete gideceği şeklinde açıklamalar yapılır. Tunceli’de Kara Çarşamba’ya ait bir uygulamada yabancı bir gül boyuna yerilerek esnetilir ve ondan bir yay oluşturulur. Bu yaydan hastalar öncelikli olmak üzere sorunu olan herkes geçer ve böylece selamete ulaşacağına inanılır. Bu esnada ‘Bizi kurtardığın bugünün hürmetine bize şifa ver’ denilir.” (Alpaut, 1943; 126). “Delikli taştan geçirme âdeti sadece Türk Mitolojisinde değil aynı zamanda Yunan Mitolojisinde de bulunmaktadır. Yunan Mitolojisine göre “Delikli taş, “Matrice Divine” yani “İlahenin döl yatağı”dır. Bu sebeple “Süt çocuklarını delik taştan geçirme âdeti”(Beğenç, 1967: 70) Roma döneminde Anadolu’da yaşayan Hıristiyanlar arasında da mevcuttur. Silifke’de de “Çocukları delik taştan geçirme uygulaması yöre halkı arasında yaygın bir adettir. Hasta olan, devamlı ağlayan, nazar değdiği inanan çocuklar üç çarşamba delik taşa götürülüp bu taştan geçirilir ve her seferinde delik taşa arılık (madeni para) atılır, kurtlar kuşlar yesin diye buğday, arpa mısır gibi yiyecekler bırakılır.”(KK7, KK8, KK5). Silifke yöresindeki bu delik taşlar da “Yakut Şamanlarının” taşıdığı taşların özelliklerini taşımaktadır. Ayrıca “Burada Eski Türk inanç sisteminden tanıdığımız su saçısı, toprak saçısı, orman saçısı gibi saç türlerinden bir saç olduğu da söylenebilir.” (Kalafat, 2008; 1139–1149). Tüm bu ortak özelliklere bakarak Silifke yöresindeki “delik taş” inancının ve bu inanç çevresinde yapılan ritüellerin kaynağının İslamiyet öncesi Eski Türk inanışlarındaki “taş kültü” olduğunu söyleyebiliriz. Taş kültü delik taş şeklinde halk inanışları içerisindeki varlığını ve fonksiyonlarını devam ettirmektedir.

“Ayrıca halk arasında *salı* günün uğursuz olduğuna, *çarşamba* günün hükmünün diğer günlerden daha fazla olduğuna inanılmaktadır. Eski falcılar ayın tek sayılı günlerine denk gelen *çarşamba* günleri fala bakarlarmış.” (KK9, KK10). Benzer uygulamanın Azerbaycan Türkleri arasında da olduğunu giriş kısmında yaptığımız incelemede görmüştük.

Sözlü kültürde de *çarşamba* günü ile ilgili unsurlara rastlanır. “Suratı çarşamba çanağı gibi olmak, çarşamba çarşıda satılır, çıkmaz ayın son çarşambası” (KK1, KK3, KK6, KK7, KK9, KK10) gibi sözler yöre halkı arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. “Mustafa Şenel bu konuyu işlediği çalışmasında ‘Çıkmaz ayın son çarşambası’ yılın bilinen, belirli bir zamandır. Bu zaman dilimi ile işaret edilen, Nevruzdan (21 Mart) önceki çarşamba günüdür. Çıkmaz ay ifadesi ile de ayın, başka bir aya çıkmadığı anlatılmıştır. Çünkü Nevruzla birlikte yeni bir yılın başlaması söz konusudur. Dolayısıyla çıkmaz ay yeni bir aya değil yeni bir yıla çıkmaktadır der.” (Kalafat, 2009; 9). Bunların dışında “Ali Berat Alptekin”in Nevruzla ilgili yaptığı çalışmalarda özellikle “Kara Çarşamba” ile ilgili birçok söz varlığının olduğunu belirtmek gerekir. (Alptekin, 2000; 53–60).

Sonuç:

Yaptığımız çalışmada Türk kültürünün yaşadığı çeşitli coğrafyalarda ve Silifke’de *Çarşamba* günü ile ilgili uygulamalardan örnekler verdik. Çarşamba günü ile ilgili ritüel ve inanışlar Türk kültürünün yaşadığı bütün coğrafyalarda varlığını devam ettirmektedir. Silifke yöresinde de *çarşamba* günü yapılan ritüeller bir hayli fazladır. Bu ritüellerin hepsinde eski Türk inançlarının izlerini görmek mümkündür. Çarşamba günü yapılan türbe, yadır ziyaretlerinde ölünün ruhundan yardım dileme düşüncesi vardır ve bu uygulamanın temelinde atalar kültü bulunmaktadır. Kurşun dökme geleneği de kökeni çok eskilere dayanan bir Şaman geleneğidir. Sağaltma ocaklarında yapılan uygulamalarda da ateş, su ve ocak kültleri ön plana çıkmaktadır. Bu ocaklarda yapılan uygulamalarda suyun büyüü bozma ve iyileştirme özellikleri açıkça görülmektedir. Çocuğu olmayan kadınların

çarşamba günleri denize gitmelerinin sebebi ise suyun kadınlara doğurganlık verme özelliğinin olduğuna inanılmasıdır.

Çarşamba günü yapılan bütün uygulamaların temelinde eski Türk İnanışlarının olduğunu, yaptığımız incelemeler sonucunda ortaya koymuş bulunuyoruz.. sonuç olarak da yapmış olduğumuz bu incelemelerden hareketle tüm bu uygulamaların Silifke ve yöresinde “Çarşamba” günleri yapıyor olmasının sebebi, İslamiyet Öncesi Eski Türk İnanışlarıdır diyebiliriz.

KAYNAKLAR

Yazılı Kaynaklar

AĞCALAR, Aslı, (2009), Silifke Halk Kültürü, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

AKÇA, Gözen, (2009), Diyarbakır İli Ergani İlçesi Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ALPAUT, Aziz, (1943), Bozkurt Bayramı, Çınaraltı, S:79.

ALPTEKİN, Ali Berat, (2000), Atasözü, Bilmeceler ve Halk İnançlarının Nevruz’a Yansıması, Türk Dünyası’nda Nevruz Üçüncü Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Ankara.

ALTINKAYNAK, Erdoğan, (2006), Tozlu Zaman Perdesinde KIRIM KARAYLARI, SOTA Yayınları, Haarlem, Netherlands.

BEĞENÇ, Cahit, (1967), Anadolu Mitolojisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

BORATAV, P. Naili, (1984), 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

BORATAV, P. Naili, (1997), 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

BULUÇ, Saadettin, (1997), İslam Ansiklopedisi, Cilt: 2, İstambul.

ÇETİN, Nuran, (2007), Adıyaman İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı.

ELİADE, Mircea, (1999), Şamanizm, Çev: İsmet Berkan, İmge Yay., Ankara.

ELİADE, Mircea, (1993), Mitlerin Özellikleri, Simavi Yay., İstanbul.

ESİN, Emel, (2001), Türk Kozmolojisine Giriş, Kabalcı Yay., İstanbul.

ESİN, Emel, (1983), Tengrilik (Türklerde Gök Tapınağına Dair), Sanat Tarihi Yıllığı XII, İstanbul Üniv. Sanat Tarihi Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul.

OLMBERG, Uno, (1927), The Mytology of All Race (Siberian Mytology, Boston.

KAFESOĞLU, İbrahim, (1987), Türk Bozkır Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.

KAFESOĞLU, İbrahim, (1980), Eski Türk Dini, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

LEVİ-STRAUSS, Claude, (1993), Din ve Büyü, Çev: Ahmet Güngören, Yol Yay., İstanbul.

OCAK, Ahmet Yaşar, (1984), Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin, (1993), Türk Mitolojisi, 1. cilt, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

- ÖGEL, Bahaeddin, (1995), Türk Mitolojisi, 2. cilt, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- ÖGER, Âdem, (2009), Tarsus Yöresi Dağ Köylerinde Geleneksel Halk Kültürü Üzerine Bir İnceleme, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖGER, Âdem, (2010), Tarsus ve Çevresinde Sağaltma Ocakları ve Bunlara Bağlı Uygulamalar, Turkish Studies, Kış.
- ROUX, Jean-Paul, (2000), Su, çev: Gönül Yılmaz, Mitolojiler Sözlüğü 2. cilt, Dost Kitabevi Yay., Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (1972), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (1987), Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, Makaleler ve İncelemeler, TTK Yay., Ankara.
- KALAFAT, Yaşar, (2009), Türk Kültürlü Halklarda Ahır Perşembe'nin Mitolojik Muhtevası, <http://www.yasarkalafat.info/>
- KALAFAT, Yaşar, (2008), Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları Dedem Korkut Yukarı Eller, Berikan Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar, (2008), Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları Dedem Korkut Aşağı Eller, Berikan Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar, (2007), Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları II, Berikan Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar, (2008), Çorum ve Çevresi Merkezli Türk Kültürlü Halklarda Saçı, Osmanlı'dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu, Çorum.
- KALAFAT, Yaşar, (1999), Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KAYA, Muharrem, (2007), Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- KAYA, Muharrem, (2001), Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri, Folklor Edebiyat, Sayı: 25, Ankara.
- KÖK, Zeynep, (2006), Karaisalı (Merkez) Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZEN, Kutlu, (1985), Divriği Yöresindeki Alevi- Bektaşî Türk toplumunda Toprak Kültü, Halk Kültürü, Sayı 2, Ankara.
- ŞENEL, Mustafa, (2007), Çıkmaz Ayın Son Çarşambası Deyimine Olumlu Bir Bakış, Uluslar arası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Erzurum.
- VEREN, Ergin, (2010), M.Ö 8. yüzyıldan Günümüzde Halk Takviminde Günlerin Uğuru İle İlgili İnanma ve Uygulamalar, <http://turkoloji.cu.edu.tr/index.php>.
- YALKIN, Ali Rıza, (1977), Cenupta Türkmen Oymakları, c:1, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- YILMAZ, M. Ali, (2005), Aladağ Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Sözlü Kaynaklar

Fatmana Yılmaz (KK1): 1942 doğumlu, okuma yazması yok.

Gürgele Sak (KK2): 1940 doğumlu, okuma yazması yok.

Gülcan Güç (KK3): 1936 doğumlu, okuma yazması yok.

Ahmet Yakın (KK4): 1920 doğumlu, okuma yazması var.

Salih Uzun (KK5): 1945 doğumlu, okuma yazması var.

Abidin Uyar (KK6): 1950 doğumlu, ilkokul mezunu.

Mahmut Yaman (KK7): 1940 doğumlu, ilkokul mezunu.

Hatice Şimşek (KK8): 1960 doğumlu, ilkokul mezunu.

Mehmet Yılmaz (KK9): 1956 doğumlu, ilkokul mezunu.

Elife Kabak (KK10): 1965 doğumlu, lise mezunu, evli.